

Het gesprek in de Grote Kerk

Een schrale wind giert over de engen en schraapsleurt op een nare en ruwe, bijna wrede wijze alles wat los is over de kille gronden, totdat dat wat rest veel verderop gebroken of kapotgescheurd tegen een stam of aardenwal wordt gesmeten of aan een puntige tak van een knonkelstruik wordt geslagen. Een schriële roofraaf kan zich maar met moeite in de top van een zwiepende spar overeind houden en schreeuwt schor en tevergeefs tegen al dat natuurgeblaas zijn ongenoegen uit. Verzwartende paarswolken hebben zich eerder al eerder dreigend aan de horizon samengepakt en komen nu snel rollend en donderend en vergezeld door een onophoudelijk weerlichten en grote verplenzingen naderbij.

Heer Olie N. Rommel geniet van een goed glas rode wijn en knikt instemmend als zijn bediende Joort nog maar eens behendig en beslist en met zijn welnemen een blok in het vuur van de grote haard gooit. Tom Does zit naast de vuurplaats op een blauwfluwelen kussen met goudkleurige kwasten en leest een goed boek. De regen kletst inmiddels tegen de ramen. Geen van drieën hebben er oog voor dat vanuit het naargeestige schuurtje dat achter het nabijgelegen kerkje staat een zwartig rijtuig vertrekt richting de stad Naarden. Ze weten dus ook niet wie er op de gecapitonneerde bank zitten en waarom er met dit slechte weer zo'n tocht moet worden ondernomen.

Veel later komt het rijtuig druipend en krakend in die verderop gelegen stad Naarden aan. Het stopt bij de Grote Kerk. Er stappen twee mannen uit, echte heren. Tenminste, het is goed mogelijk dat zij dat van zichzelf vinden en dat ook de leden van de Kerkenraad van het dorpje van waaruit ze zijn vertrokken dat vinden, maar het is even goed mogelijk dat anderen daar heel anders over denken. Immers, Heer Olie en Joort en zelfs Tom Does hadden het vertrek van het rijtuig dus niet waargenomen, de dorpsziener Lenzmenz echter had dat wél. En die had het rijtuig vanuit zijn hut met zijn vernuftige koperen kijktoestellen gevolgd zolang het kon en gezien hoe het zich waggelend en wiebelend en scheefhangend door de zware lading in het grommende noodweer een weg zocht over het bonkerige maar ook al modderige engpad en hij had somber en zwaar gepreveld dat het een kwade zaak was als twee jeneververkelkende grimtodonten bollig en vaaldeftig en zij aan zij in een zwart rijtuig naar elders gingen.

Lenzmenz vindt, en dat vindt hij al jaren, dat heren hele andere wezens zijn dan jeneververkelkende grimtodonten die bij plens en ontij duistere tochten maken. Vandaar ook dit vervolg: 'Er komt kwelling', zei Lenzmenz de dorpsziener tegen zichzelf toen het rijtuig achter de hoogte van de kale Woensberg was verdwenen en een sissend scheurende bliksem tamelijk nabij dreunend insloeg. 'Er komt nog veel meer kwelling.' Hij vijlde nog wat en bestoof met het vijlsel het twerk van het nieuwe ziensysteem. Dat leverde wel zelfgenoegen op.

Heer Olie laat zich nog wat van de inmiddels voortreffelijke rode wijn inschenken en vraagt zich rozig af wat Joort vanavond op tafel zal zetten. Tom Does legt zijn boek even weg, kijkt in de vlammen, wrijft bedachtzaam en vrijwel horizontaal langs zijn neus en zegt zachtjes ‘Hum. Humhum’ Hij is bij een alinea aangekomen waarover hij goed wil en moet nadenken. Hij pakt het boek na een denkpoosje weer op en leest nogmaals:

‘Paradoxaal genoeg ziet hij religie zelf als één van de grootste gevaren voor het religieuze leven. Hoezo dan? Wel, omdat religieuze systemen de neiging hebben star te worden in de loop van tijd. En zodra zij star geworden zijn onderdrukken zij het onderzoek, de dynamiek, de liefde en het inzicht, die oorspronkelijk juist inspiratie en groei verschaften aan de religie. Voortgaand individueel onderzoek naar de diepste bedoelingen van rituelen en symbolen is absoluut noodzakelijk om de vitaliteit van een religie te behouden. Helaas hebben alle religies de neiging om uiteindelijk dat onderzoek tegen te houden en te ontmoedigen, een feit dat ons het existentiële probleem voor ogen stelt: hoe kunnen we de betekenis van religieuze symbolen en wat zij bedoelen weer herstellen, terwijl die onder druk zijn komen te staan en soms zelfs vernietigd worden door de opkomst van de technologie, de burgerlijke manier van leven, het nationalisme en de quasi-religies?’

Tom Does legt het boek (dat hij onlangs had gevonden op een stoffige, hoge plank van de huisbibliotheek) toch maar weer weg en kijkt naar Heer Olie. Van de heer des huizes is voorlopig evenwel weinig te verwachten, want die is ondanks de donder en de bliksem en de grootse plens die onophoudelijk de ramen striemt met een tevreden trek op zijn blozende gelaat in slaap gevallen. Joort is zo te horen en te ruiken in de keuken deskundig en vol ijver met het avondeten bezig. ‘Hum. Humhum’ zegt Tom Does en hoort weliswaar hoe de slagen van de kerkklok door de wilde wind tot een dwaas en verstikt gegalm ineem worden gepropt, maar hij weet niet dat zijn onbestemde gevoel dezelfde oorzaak heeft als hetgeen de dorpsziener zojuist tegen zichzelf zei.

De twee grimtodonten staan voor een grote eikenhouten deur van het gebouwtje aan de zijkant van de Naarder kerk en kijken elkaar even aan. De dikste haalt vanonder zijn zwarte mantel een flesje tevoorschijn, schroeft de dop eraf en neemt een slurp. Dan geeft hij het flesje aan de ander en die neemt een nog flinkere. Hij geeft het flesje terug en terwijl de dikste dat weer wegbergt en een flinke boer produceert, laat de ander de bronzen forel dreunend op de deur vallen. Het duurt even, maar dan gaat de deur langzaam open en een dienstster vraagt wat zij voor de heren kan doen. Die zeggen hooghartig dat zij kerkelijk bovenlaags zijn en dringend belet wensen bij de voorzitter van de Kerkenraad, van de Grote Kerk in Naarden. De dienstster laat de heren binnen en terwijl die

nors en biggend in de vestibule blijven prummelen, loopt de dienstster naar de kamer van de voorzitter om het verzoek van de bezoekers over te brengen.

‘Ah!’ zegt de voorzitter van de Kerkenraad opgewekt, ‘dat zullen de heren Schaaf en Vuit zijn van de kerkelijke bovenlaag. Laat ze verder Jansje, laat ze verder!’ Even later worden er strakke buiginkjes gemaakt en handen uit kanten mouwen geschud, zetelwerk bijgeschoven en terwijl de voorzitter het opeens merkwaardig genoeg in zijn kamer sterk naar jenever vindt ruiken, neemt hij weer plaats achter zijn bureau en vraagt de tamelijk norske, zo niet grimmig uit hun ogen kijkende bovenlaagse kerkheren wat hen, ondanks het verfoeilijke weer dat overigens ook een schepping Gods is en waarover dus niet valt te klagen, hier heeft gebracht.

Schaaf, de dikste grimtodont kucht een weinig, onderdrukt een boer die wijst op veel jenever in een onrustig darmenstelsel en steekt bazig en beunig van wal. ‘Het is ons aan de bovenlaag ter ore verkomen dat de kerk alhier van zins zoude zijn een nieuwe dominee te beroepen.’ Zweet parelt op zijn voorhoofd, de voorzitter heeft inmiddels welwillend en ontvankelijk zijn handen gevouwen en Vuit, de andere grimtodont neemt het tot dusver briljante betoog over. ‘Het zoude zo zijn, geachte voorzitter, dat het zoude gaan om een dominee van de soort ‘losgemaakte ongenade’. Is dat kloppend?’

De voorzitter van de Kerkenraad van de Grote Kerk in Naarden denkt strategische enkele tikken van de pendule na, knikt bedachtzaam én behoedzaam en antwoordt transparant: ‘Zeker, ofschoon ‘losgemaakte ongenade’ niet mijn kwalificering is. Oprechte stichtingbrengers – uit het Stichtse en van elders – gaan wij nooit uit de weg en daar ónze kerkgemeente niet alleen een vrijplaats *is* maar ook een vrije plaats *heeft* voor het goede gedachtengoed, zijn er inderdaad gesprekken over ene beroeping gaande.’ En inmiddels heeft hij besloten de heren Schaaf en Vuit van het bovenlaagse niets aan te bieden, simpelweg vanwege het sterke vermoeden dat de heren onaangename bedoelingen hebben. Dat blijkt al snel.

De dikste grimtodont, Schaaf dus, heeft zichzelf inmiddels min of meer weer onder controle, kucht nog even en zegt: ‘U moet weten dat de dominee die u beoogt te beroepen elders kwestieus is losgemaakt. U zult met hem veel problemen binnen de kerkmuren halen.’ Vuit de andere grimtodont knikt zo instemmend dat hij bijna uit zijn stoel valt. Hij grijpt met beide handen de leuning vast en zegt, nu bijna blaffend, tegen de voorzitter van de Kerkenraad van de Grote Kerk in Naarden: ‘En u zult door ene beroeping als krek deze de herintegratie van de kerkgemeenschap waarvan deze dominee is losgemaakt, ernstig in gevaar brengen.’ Vuit wil er nog aan toevoegen ‘Net zoals mogelijk uwe positie die u nu nog eigen is’ – maar iets zegt hem dat niet uit te blaffen.

Er valt een ernstige stilte in de kamer van de voorzitter, die weleens lang zou kunnen gaan aanhouden. Los van de regen die tegen de hoge ramen klettert en

het geraas van de wind en de donder, maakt in de kamer alleen de pendule een zacht tikkend geluid, maar gesproken wordt er niet. De voorzitter van de Kerkenraad kijkt van de ene grimtodont naar de andere. Die veronderstellen dat hun mededelingen duidelijk zijn overgekomen en beginnen alweer naar een slokje stevigheid te verlangen.

De opgewektheid is dan wel bij de voorzitter van de Kerkenraad verdwenen, maar zijn opvattingen over eerlijkheid en zuiverheid en zorgvuldigheid geenszins. Hij trekt een boek dat links op zijn grote bureau opengeslagen ligt, naar zich toe, drukt zijn bril wat steviger op zijn neus en leest voor:

‘Paradoxaal genoeg ziet hij religie zelf als één van de grootste gevaren voor het religieuze leven. Hoezo dan? Wel, omdat religieuze systemen de neiging hebben star te worden in de loop van tijd. En zodra zij star geworden zijn onderdrukken zij het onderzoek, de dynamiek, de liefde en het inzicht, die oorspronkelijk juist inspiratie en groei verschaffen aan de religie.’

De voorzitter van de Kerkenraad van de Grote Kerk (in Naarden) zwijgt, kijkt de grimtodonten lang en indringend aan en slaat dan met een daverende klap het boek dicht. Hij staat op, luidt de tafelbel en spreekt met dreunende stem: ‘Heren, de Grote Kerk zal uw mededelingen en suggesties terzijde leggen. Dit gesprek is beëindigd. Ik wens u een goede en vooral inzichtelijke reis terug. Jansje!’

Even later en ook nadat het flesje nog maar eens een paar keer van hand tot hand was gegaan en toen leeg bleek en plaats maakte voor volgende flesjes, bonkwielde het zwarte rijtuig dwaas en eenzaam over de keien van de Marktstraat de stad Naarden uit en zouden de komende uren nors en narrig en hobbelig en bochtig moeten worden besteed aan de terugtocht naar het dorpje achter de Woensberg. ‘Misschien moeten we er toch maar vanuitgaan dat die voorzitter ons wel heeft begrepen’, zei Schaaf de dikste grimtodont gemeenlijk en ietwat diktongig. Vuit knikte, dacht even na en antwoordde tamelijk nat: ‘En zo niets, dat zullen we swel wats anders bestenken om die domsinee ste breeksen.’ De dikste knikte en knikte nog eens en bleef knikken, want hij was in slaap gevallen.

Heer Olie is lekker opgeknaapt door zijn uiltje bij het knisperende haarvuur en laat zich het wildgebraad dat Joort zojuist heeft opgediend goed smaken. De donkerrode wijn smaakt er prima bij. Tom Does heeft zijn onbestemde gevoel ter zijde geschoven en eet met genoegen van zijn overigens veel kleinere portie. Bijna jolig informeert Heer Olie vervolgens bij de kersenpudding met bitterkoekjes gedrenkt in calvados wat Tom Does aan het lezen is. ‘Hum. Humhum’, zegt Tom Does en probeert daarvan in eenvoudige bewoordingen een samenvatting te geven. ‘Dat wat voor velen dierbaar en waardevol is, kan zomaar van binnenuit door anderen kapot worden gemaakt.’ Tom Does neemt een slokje bramensap en kijkt vanuit een ooghoek afwachtend naar Heer Olie.

‘Ha!’ zegt Heer Olie en veegt eens even flink met het servet langs zijn kinnebak, ‘dat komt mij maar al te bekend voor! Bestuurders kúnnen vaak niet anders. Staat en kerk mogen dan wel gescheiden zijn en van mijn goede vader heb ik geleerd dat dit een goede zaak is, maar zelf heb ik vastgesteld dat staat en kerk maar al te vaak voor de mens de grootste bedreigingen zijn.’ Tom Does gaat van verbazing rechttop zitten. Heer Olie vervolgt bruisend en toch ook stijlvol en bijkans strijdvaardig: ‘Gelukkig zijn er altijd nog heren van stand, zoals ik jonge vriend, als ik zo vrij mag zijn even ietwat niet zo bescheiden te wezen. Een heer van stand zal zich nimmer verlagen tot afbraak van geloof en liefde. Zorg voor de medemens zal bij hem immer hoog in vaandel en familiewapen staan.’ Tom Does kijkt nu Heer Olie recht aan, humhmt niet, maar zegt: ‘Dat is heel goed te horen, Heer Olie. Dat geeft vooral ook vertrouwen in de toekomst.’ Ze klinken met elkaar en dan komt Joort met de koffie, de cognac en een mooie sigaar voor Heer Olie en voor Tom Does een kopje geurige kruidenthee met een stukje melkchoco.

Later die avond neemt Tom Does weer zijn boek ter hand en leest nog een paar alinea’s. Heer Olie is dan al bijzonder tevreden en vrolijk zingend naar bed gebracht, Joort schikt nog wat aan de zware velours gordijnen en de geurende bloemstukken, verzorgt de kaarsen en het onweer en de regen zijn eerst rumoerig en later afkalvend stilaan verdergetrokken.

Lenzmenz de dorpsziener neemt waar dat het zwarte rijtuig ver na zonsondergang mat en nat is teruggekeerd, dat het licht in het nare schuurtje achter het dorpskerkje nog lang is blijven branden en dat er vanuit die richting soms onaards gebral opkolkt. ‘Toch komt er nog kwelling’, mompelt hij bij zichzelf, ‘Eerst komt er nog oplopende kwelling. Maar met voldoende heren van stand is er klare hoop voor de toekomst. Ja subiet, er is klare, fijne hoop voor de toekomst – mits er dus voldoende heren van stand zijn die zich te weer zullen stellen tegen de grimtodonten.’

Bleek dat twee eeuwen later inderdaad in 2014 nog zo te zijn?

Dat kunnen jullie binnenkort lezen.